

A ROMÁN NYELV HASZNÁLATA A MAGYAR URALOM ALATT

AZ ANYANYELV szabad használatának a joga az emberrel veleszületett természetes jog s ezért a kisebbségi jogok között első helyet foglal el.

Minden időben és minden népnél a vallás mellett az anyanyelv volt a legfőbb kincs s a kisebbségi küzdelmek főképpen e két nagy jog védelmében csúcsosodtak ki. Nem is lehet ez másképpen, mert örök igazság az, hogy: „nyelvében él a nemzet“. A nemzetiség is főleg a nyelvben nyilvánul meg. A nemzet élete csak addig tart, míg anyanyelve él; csak addig és annyira fejlődhetik, amíg anyanyelvén fejlesztheti kultúráját. Nemzeti kultúra és anyanyelv elválaszthatatlan fogalmak. Érezték és tudták ezt a románok is mindig, amikor róluk volt szó.

Az 1791-iki „supplex libellus valachorum“, valamint az 1848 május 15-iki balázsfalvi nemzetgyűlés határozatai, a híres 16 pont az anyanyelv jogainak védelmén épültek fel. Az 1848. évi nagyszebeni országgyűlés, amelyen száz és román a saját anyanyelvén beszélt, ugyanebben a szellemben határozott. Ugyanezt kívánták a románok állandóan, s az 1881. évi május 12-én tartott nagyszebeni kongresszuson megállapított román nemzeti párti programúinak sarkalatos pontja az anyanyelv jogának legszélesebbkörű propagálása volt s 1914-ben Mihali Tivadar s Vajda Sándor a magyar országgyűlésen szállottak síkra az anyanyelvnek a közigazgatásban való legteljesebb érvényesülése mellett. Brediceanu Coriolan orsz. képviselő pedig a magyar parlamentben tartott beszédében azt a kijelentést tette, hogy a magyaroknak nincs joguk annak követeléséhez, hogy az idegenajkúak a közhivatalokban anyanyelvüket ne használhassák, sőt egyenesen visszaélésnek minősítette azt, hogy a románoklakta vidékeken a hivatalnokok nem mindnyájan román nemzetiségűek.

Történtek pedig mindezek akkor, amikor az 1868. évi XLIV. t.-c. (a magyar nemzetiségi törvény) már meghozatott s annak a nyelvhasználatra vonatkozó rendelkezései — amint a következőkből látni fogjuk — általánosságban elég liberálisan végre is hajtottak.

A románoknak a fentiekben röviden ismertetett álláspontja után egészen következetesnek látszott az 1918 december hó 1-i-én megtartott gyulafehérvári „nemzetgyűlés“-en hozott határozatoknak III. i. pontja. T. i.: „Teljes nemzeti szabadság az itt lakó nemze-

teknek. Minden nemzet önmagát kormányozza saját nyelvén, saját közigazgatással, a saját kebeléből vett egyének által; önmaga látja el közoktatását és igazságszolgáltatását.“ Ennek az alapelvnek szükségszerű folyamánya volt a román „kormányzótanácsnak“ (Consiliul Dirigent) 1919 első napjaiban kiadott s a román hivatalos lapban is megjelent következő rendelete:

„Ideiglenesen érvényben marad a nyelvhasználatról szóló 1868-ik (magyar) törvény, azzal az eltéréssel, hogy ahol a törvényben a magyar nyelvről van szó, mindig a román nyelv értendő. Azokban a megyékben, amelyekben valamely nemzetiség a lakosságnak legalább egyötöde, ennek a nemzetiségnek a közigazgatása és igazságszolgáltatása saját nyelvén történik.

A községi, felekezeti és alapítványi iskolák nyelvét fenntartóik határozzák meg. Az állami elemi iskolákban a tanítás nyelve az a nyelv, melynek az illető községben többsége van, de a kisebbségnek joga van külön tantervet tartani a saját nyelvű oktatás céljaira. Az állami középiskolákban a tanítás nyelve az, melynek az illető megyében többsége van.“

Az 1919. évi december 9-én a szövetséges és társult főhatalmak és Románia között Párizsban megkötött kisebbségi szerződés, bár a gyulafehérvári határozatokban elfogadott alapelveknél szűkebb mértékben, de szintén biztosítani igyekezett az anyanyelv használatának jogait, A szerződés 8. §-ának 3-ik bekezdése ugyanis a következő rendelkezést tartalmazza:

„Egyetlen román állampolgár sem korlátozható bármely nyelv használatában a magán- vagy üzleti forgalomban, a vallás, a sajtó útján történő bármilyen közzététel terén vagy a nyilvános gyűléseken.“

A most hivatkozott rendelkezés a magánnyelvhasználatra vonatkozik, amelynek joga még akkor is kétségtelenül megvan, ha a szerződésben nem volna is szabályozva, mert ez a jog minden egyes embernek természetes joga.

És mégis! Romániában a magyar anyanyelvnek ma mostoha sorsa van. E jog csak elméletben és papiroson van meg.

A magyar anyanyelv jogait 1919-től kezdve mostanáig folytonosan és fokozott mértékben korlátozták. Kezdték a magyar szövegű cégtáblák eltiltásával, folytatták a magyarnyelvű falragaszok (plakátok), kereskedelmi reklámok használatának megakadályozásával, majd korlátozásával, azután a kereskedelmi levelezéseknek, a könyvvezetésnek, a hivatalos kereskedelmi mérlegeknek stb. román nyelven való készítése elrendelésével. Hivatalosan elrendelték, hogy a posta csak a teljesen és kizárólag román nyelven megcímezett leveleket kézbesítse, sőt egyes helyeken még azt is eltiltották, hogy a magyar vendéglős étlapján a magyar nyelvet is használhassa. Legújabbban Nagyváradon, azelőtt Herkulesfürdön s több más városban a rendőrprefektus megtiltotta azt, hogy a pincérek még a magyarok vendéglőiben és kávéházaiban is a vendégekkel magyar nyelven beszélhessenek. Eltiltották olyan képes levelezőlapok használatát, amelyen magyarnyelvű felírás van.

A sajtóban, levelezésben nem szabad használni a magyarnyelvű utcaneveket, arról nem is beszélve, hogy a városok, községek régi

történelmi magyar elnevezését még a tudományos munkákban sem szabad leírni. A tisztán magyaroklakta helységekben is kizárólag románnyelvű utcaelnevezések szerepelnek s a magyar gyászjelentésekre, magánnévjegyekre, esküvői, eljegyzési kártyákra stb. rá kell nyomtatni románul a készítő nyomda nevét s annak románnevű székhelyét. A magyar és német lapoknak címéből ki kellett hagyni az évtizedek óta anyanyelven használt városelnevezést, így pl. a Nagyvárad Napló-ból Napló, a Temesvarer Tagblatt-ból Tagblatt stb. lett. Az aradi s több más rendőrprefektus a kereskedőknek elrendelte, hogy vevőiket román nyelven szolgálják ki, még akkor is, ha mindketten magyarok. Egyes helyeken az anyakönyvvezetők részint önhatalmúlag, részint felsőbb rendeletre a magyarok családnévét románosított alakban írják be az anyakönyvekbe, pl. Ábrahám-ból Avram-ot, Kurtából Scurtu-t, Feketéből Negru-t, Szöcsből Sudu-t stb. csinálnak. A gyermekmenhelyeken ez az abusus már teljesen megszokottá vált.

Anghelescu miniszter rendeletére a magyar felekezeti iskolák iskolai ünnepélyein az ünnepi beszédeket kizárólag román nyelven kell tartani s a műsor fele minden műfajból román kell legyen. Ezekben az iskolákban a magyar anyanyelv használata egyébként is a legnagyobb mértékben korlátozva van, mert a román iskolai törvények kétnyelvű iskolát csináltak belőlük. Az állami elemi iskolák magyar növendékeinek még egymásközt sem szabad magyarul beszélni s az utcán románul kötelesek köszönni. Szigorúan el van tiltva a magyar: „Dicsértessék a Jézus Krisztus“ is. A felekezeti iskolák bélyegzői kizárólag románnyelvűek lehetnek, a kétnyelvű bélyegzővel ellátott bizonyítvány érvénytelen stb. stb.

Amikor az anyanyelv joga még a magánéletben, az üzleti forgalomban, a sajtóban stb. is ennyire el van fojtva, elképzelhetjük, hogy a hivatalos életben annak már nyoma sincsen.

A kisebbségi állampolgárnak még arra sincs joga, hogy közjegyző előtt, anyanyelvén köthessen jogügyletet, vagy végrendelkezzék, mert bár a közjegyzői törvény 60. §-a világosan biztosítja ezt a minden művelt országban meglevő jogot, a román igazságügy-minisztérium ezt is eltiltotta.

Ebben a helyzetben talán nem végzünk felesleges munkát, ha a következőkben a magyar uralom idejéből felsorakoztatunk egy pár kortörténeti adatot annak a megvilágítására, hogy a románok által sokat ócsárolt, világszerte rágalmakkal illetett „elnyomó“ magyar időkben hogyan is állottunk az anyanyelv szabad használatával.

MINDENKI ELŐTT ISMERETES, hogy az akkori kisebbségi bankok, kereskedelmi és más vállalatok, közművelődési és más egyesületek, iskolák és más magánintézmények és egyének, a sajtó, stb. a legkorlátlanabb szabadságot élvezték az anyanyelv használatát illetően. E jogokat soha senki, sehol nem korlátozta. De szabadon használták anyanyelvüket hivatalos vonatkozásban is.

A szász városokban Szebenben, Brassóban, Segesvárt, Besztercén, Medgyesen, stb. a közigazgatás kizárólag német nyelven történt

s magyarnyelvű hivatalos iratot művészet volt e hatóságoktól kicsikarni.

Vajda Sándor volt román miniszterelnök 1914 március 20-án a magyar parlamentben bemutatta Brassó vármegye közgyűlési meghívóját, amely magyar, német és román nyelven hívta gyűlésre a törvényhatósági bizottság tagjait.

Karánsebesen, amint az még ma is látható a magyar uralom alatt épült városházán, az épületen beépített, állandó jellegű felírás hirdette, hogy a szép épület „Városháza—Casa orasului.”

Karánsebesen egyébként a magyar uralom alatt is a város hivatalos nyelve a román volt. A városi gyűléseken mindig románul folyt a tárgyalás, a jegyzőkönyveket román nyelven vezették, s a magyar királyi minisztériumokhoz is jóváhagyás végett az eredeti román jegyzőkönyveket terjesztették fel s csak egy magyarnyelvű fordítást csatoltak a felterjesztéshez. A városi előljárásság bármily nyelven szerkesztett hivatalos beadványt elfogadott s az elintézés a beadványban használt nyelven történt. A magyar Karánsebesen az utcák nevei is három nyelven voltak kiírva. Még nem régen látható volt a mostani Strada Ardealului utcában levő házakon a következő felírás:

Burdia Szilárd-utca,
Strada Constantin Burdia,
Constantin Burdia Gasse.

Ez a felírás nemcsak azt bizonyítja, hogy a magyar uralom alatt az utcaneveket idegen nyelven is meg lehetett jelölni, hanem azt is, hogy a magyarok azt is megengedték, hogy román emberről nevezzenek el utcát. Burdia ugyanis román ember s ennek dacára sok ideig Karánsebes polgármestere volt.

De három nyelven voltak az utcanevek kiírva Brassóban, Szebenben, Szászrégenben, Besztercén, stb. és mindazokon a helyeken, ahol a három nemzet tagjai nagyobb számban laktak.

Ma Erdély egyetlen községében, még a tiszta magyaroklakta Székelyföldön sem található magyar utcanév és felírás.

Nagyváradon, a város szívében, a volt Szent László téren még a múlt század végefelé két szép házat építettek a románok. Az egyiknek a homlokzatán hatalmas betűkkel volt kiírva „Fundatia Sft. Nicola e“, alatta alig észrevehető kis betűkkel: „Szent Miklós alapítvány.” A másik épületen hasonló módon a „Bihoreana Institutul Credit si Economie“ felírás díszlett az apró betűs „Bihoreana Takarékpénztár és Hitelintézet“ cég fölött. 1925-ben aztán a városi tanács rendeletére a különben is alig látható magyar felírásokat eltávolították. Ma pedig aki magyar nyelvet is használ a cégtábláján, súlyos adót kell fizessen érte.

E helyen nem tartjuk feleslegesnek rámutatni arra, hogy a községi helynevekről szóló 1898. évi magyar IV. t.-c. 5. §-a a helységnevek idegen megnevezését nem zárta ki s nem tiltotta el magánvontakozásban.

A szászok egyik vezérférfia, dr. Wolff Károly, aki a magyar főrendiháznak is tagja volt, a Siebenbürger Deutsches Tageblatt hasábjain 1924-ben tárca-alakban, politikai életéből visszaemlékezéseket közölt. Ebben megállapítja, hogy pl. a B á n s á g területén 1888-ban „Pancsován a cégtáblák részint németül, részint szerbül voltak írva.“ „Az iskola és a községi közigazgatás Fehértemplomban német volt, sőt mi több, a telekkönyvi kérvényeket és okmányokat a törvényszékhez is német nyelven adták be.“ „Az elemi iskola és a községi közigazgatás Versecen is német volt.“ Zombolya környékén „Heufeld község előbb francia volt, jelenleg német“. „Sancthubert község előbb hasonlóképpen francia volt, ma német“. „Seultour és Charville községek előbb franciák voltak, ma elnémetesítették.“

Ezidőben az emberek bármilyen hatóság előtt szabadon használhatták anyanyelvüket, s Justin Pop dr., Joan Margita dr., majd később Petra Groza dr. tisztán románnyelvű ügyvédi dmtábláján senki sem ütközött meg.

A vármegye törvényhatósági közgyűlésein a románok anyanyelvükön szólaltak fel s még amiatt sem történt semmi baj, hogy a román ügyvédek az aradi ügyvédi kamarához közös beadványt intéztek az iránt, hogy a kamara emeljen szobrot Avram Jancunak, az 1848-ban a magyarok ellen harcoló „román nemzeti hős“-nek.

A magyarországi románok legnagyobb kulturális egyesülete, az Astra, 1911-ben közgyűlését Balázsfalván tartották meg s az egyesület 50 éves fennállásának évfordulóját is akkor ünnepelték. A jubiláns ünnepnek kiemelkedő pontja volt a néprajzi felvonulás, amelyen az egyes vidéki csoportok nemzeti viseletben és csak román feliratos jelzőtáblák alatt vonultak fel. E táblákon a községek nevei kizárólag román nevével voltak feltüntetve: Cistei, Bucerdea, Heni, Rosia, Sibiu, Tapu, Besinau, stb.

1911 szeptember 28-án Lugosona vármegye gazdasági egyesülete gazdasági kiállítást rendezett. E kiállításról a lugosi Drapelul 1911. évi szeptember 28-iki száma a következőket írta:

„— Nap-nap után százakra menő vidéki románok látogatják a kiállítást. Jól tették, mert abból mindenki csak tanulhat. Sokan zeneszóval jöttek be a falvakból, így a facseti főszozolgabíróság román lakosai, a főszozolgabíró vezetése alatt, a Vitéz Mihály indulója mellett vonultak a kiállításhoz. Ezeknél a parádénál már számot vetettek a nép érzelmeivel. A román látogatók felderültek, ha valami román dologra akadtak, így a többek között, amidőn Vitéz Mihálynak, Nagy Istvánnak, Cuzának stb. selyemre hímezett arcképeit, majd, amidőn egy román trikolor-színű hímezést pillantottak meg.

... Okos közigazgatásnak nem szabad megsérteni ennek a népnek az érzelmeit és lelkiéletét. Hiszen a közigazgatás van a népért és nem a nép a közigazgatásért.“

A román királyságbeli románok azidőben mindig szívesen ke-resték fel Erdélynek románlakta vidékeit. Egyenként és csapatosan, kirándulásszerűen és tanulmányutakban. A román kultuszminiszternek egy 1908-ban kiadott rendelete alapján évenként 10—15 romániai népiskolai tanító részesült utazási segélyben azzal a kötelezettséggel, hogy az erdélyi román vidékekre ellátogasson és az ottani szociális és kulturális viszonyokat tanulmányozza.

Hogy ezek a tanulmányutak miképpen folytak le, s azok a kirándulókban milyen impressziókat keltettek, a legjobban úgy tudjuk meg, ha elolvassuk Stefanescu Petrunak, a Cúrtea de Arges-i közigaz-

gatási tanfolyam igazgatójának 1910 szeptember elején a Vointa Nationala című bukaresti lapban megjelent úti levelét.

„A csapat megérkezik — írja Stefanescu — a határállomásra. A vonat átszalad a román színekkel díszített határhídon és román földre érkezünk. De ez már Magyarországon van. Ugyanolyan helyek, ugyanolyan változatok és csak egy hegység a választóvonal... se közben lelkünket megszállják azok az álmok, melyeket az idő valóra fog váltani... Így érkeznek meg a kirándulók az első magyar állomásra, Vöröstoronyra. Hozzájuk csatlakozik egy nagyszebeni román tanító, aki útközben magyarázgatja a látott dolgokat és nagy fájdalommal világosítja fel őket arról a sok bajról, amelyekkel meg kell küzdeniük a „túli“ románoknak. Szállást, szíves vendégszeretetet a nagyszebeni gör. kel. szemináriumban nyernek. Kirándulnak Szelistyére, ahol gyönyörködnek a nagy tiszta román községben, a szép és intelligens román lakosságban és ezeknek csodás gazdálkodásában és szociális szellemében. Az utcák kövezettek és tiszták. Van nyilvános közkertjük szép pavillonnal. Hitelszövetkezetük, mely kétmillió betétet kezel. Szövetkezeti sajtógyárunk. Népiskolájuk tíz tanítóval, óvodával, tanácsteremmel, amilyen-nél még a romániai gimnáziumok sem igen rendelkeznek. Két tempomuk, egyik gót stílusban. Három kaszinójuk (külön-külön az uraknak, az iparosoknak és kiscsodákknak), ahol a legjobb román könyvek és folyóiratok megtalálhatók. Dalkaruk, segélyegyletük, tűzoltóegyesületük stb.

A bírójuk román, a jegyzőjük és szolgabírójuk is románok. Minden felirat román nyelvű és az érintkezés nyelve is mindenütt román. Ilyen öntudattal, ennyi intelligenciával, ennyi együttérzéssel a megingathatatlan nemzeti kirtartás mellett meg lehetünk nyugodva, hogy az erdélyi román nem vész el.

A dolgoknak ilyen csodás szerkezete — folytatja Stefanescu — és a csodás községi közigazgatás, amelyet Szelistyén láthatunk, remélem, fényes példaként fog állani a jegyzői tanfolyam növendékei előtt s azokat a szabad Románia falvaiban utána fogják csinálni.“

A községek s megyék önkormányzatában is teljes mértékben érvényesült az anyanyelv használatának a joga, amint azt a következőkkel bizonyítjuk:

A torontálmegyei Nyerő község tanácsa 1906 végén elhatározta, hogy a „község jellegének kidomborítása céljából“ a községi gyűlések jegyzőkönyve ezután román nyelven is vezettség. A vármegye közgyűlése ezt a határozatot jóváhagyta.

A Románul 1912. évi március 30-iki közlése szerint Alsó-Fehér vármegye törvényhatósági bizottsága 1912. évi március 29-én közgyűlést tartott, amelyen dr. Maniu Gyula balázsfalvi ügyvéd az állandó bizottság javaslatával szemben a románok nevében kijelentette, hogy „tekintettel arra, miszerint a Khuen-kormány nem váltotta be abbéli ígését, hogy behozza a demokratikus választói jogot és hogy egyenlő elbánásban részesíti az ország összes népeit, nem tette magát érdemessé a törvényhatóság ragaszkodására s ezért ellenzi azt, hogy annak bizalom szavaztassák.“

Dr. Maniu románul kezdte meg beszédét s amikor a jelenvolt magyar bizottsági tagok félbeszakították, dr. Maniu jogára hivatkozva ezúttal is, mint a legtöbb esetben máskor is románul folytatta és fejezte be beszédét.

Kis-Küküllő és Arad vármegye közgyűlésein a román megyebizottsági tagok a legtöbb esetben román nyelven szólaltak fel s az elnöklő főispánok ez ellen soha sem emeltek kifogást.

Fölötte érdekes és jellemző a korra a Poporul Roman 1912. évi április 19-iki számában „Magyar arcátlanság“ cím alatt megjelent cikk, amelyben a lap közli, hogy a kultuszminiszter az összes román iskoláknak magyar nyelvű iskolai bizonyítványokat küldött; a román iskolák fenntartói azonban a bizonyítványokat azzal a megjegyzéssel

küldték vissza, hogy a törvény értelmében a román iskoláknak jogukban áll magyar és ezzel párhuzamosan románnyelvű bizonyítványokat kiadni.

Az Astra külön románnyelvű polgári leányiskolát tartott fenn Nagyszebenben... az iskola a tanfelügyelővel román nyelven levelezett s amikor 1907-ben a tanfelügyelő az ellen tiltakozott, az „Astra“ a m. kir. vallás- és közoktatásügyi minisztériumhoz fordult jogorvoslásért. A m. kir. vallás- és közoktatásügyi miniszter erre kifejezetten megengedte, hogy az iskola igazgatósága párhuzamos szöveggel magyarul és románul levelezhessen a m. kir. tanfelügyelővel és a magyar felügyeleti hatóságokkal.

1911 tavaszán nagy sajtóhadjárat indult meg a román lapokban a román nemzeti színek viselhetése érdekében. A sajtómozgalomnak Khuen-Héderváry akkori miniszterelnöknek egy bizalmasan kiadott rendelete adott aktualitást. A magyar miniszterelnök ugyanis — mint azt annakidején az Unirea és a Telegraful Románul is közölték — egy a csendőrséghez intézett rendeletében megtiltotta a csendőröknek azt, hogy a románok által viselt „piros-sárga-kék“ trikolorokért bárkit is kérdőre vonjanak és ezeket a trikolorokat elkobozzák „mert ezek a színek a román nemzeti viseletnek kiegészítő részét képezik“.

A következőkben egy pár hivatalos adatot közlünk annak az igazolására, hogy a kisebbségek nyelve a magyar hivatalos élet minden ágazatában, ideértve az igazságszolgáltatást is, mindig érvényesült.

Az aradi törvényszék régi aktái között feltalálhatók a Wallfisch Pál ellen 1859-ben lefolytatott uzsorapör iratai. A „Napló“ szerint ez ügyben a periratok csak német nyelven szerkesztve adattak be s az ítélet is németnyelvű nyomtatványnak német nyelven történt kitöltésével készült el. Az egész percsomóban csak a Kabdebó Kálmán nevű magyar feljelentőnek vallomása vétetett fel magyar nyelven.

Az aradi törvényszék irattárában található fel a múlt század hetvenes éveiben oda beolvasztott volt zarándmegyei (körösbányai) törvényszék iratai. Ez iratok között sok percsomó tanúsítja, hogy a magyar királyi törvényszékek akkor kétnyelvű nyomtatványokat használtak (magyar és románnyelvű nyomtatványokat) s azokat mindig a peres felek anyanyelvén töltötték ki.

Az iratok azt is tanúsítják, hogy nemcsak a peres feleknek engedték meg, hogy románnyelvű beadványokkal forduljanak a bírósághoz, hanem adott esetben a bíróságok maguk is a peres fél anyanyelvén szerkesztették meg hivatalos irataikat.

Így p. o.: Piper Nikaljedin retitzei lakos ügyében az összes jegyzőkönyvek és bírói döntések román nyelven készültek, sőt Janó Ádám börtönfelügyelőnek a törvényszékhez intézett hivatalos felterjesztése is román nyelven van megszerkesztve, a következő szöveggel:

No. 48—1871.

Inditu Tribunalu Criminalu!

Subscrisulu am onare cu profunda stima officiae a face conoscutu cum ca Piper Nikaljedin Retitze care sa detienutu in aresta in

causi tuinale din 14—8/1871 pene in 8—2/872 in urma dicisinei inditului Tribunal« dtto Nro 674—1871 dd. 8—2—872 sa pusu asta di pe piciru libera.

Tota odata amonare a substeme sub so cata despre spesele detentionale a suso numita lui incuisitu. Si seu alementat pe a case. Baia de Crisiu in 8 februar 1872.

János Adám, börtönfelügyelő.

(A börtönfelügyelő jelenti, hogy a törvényszék 674/1871. számú ítélete alapján 1871 augusztus 14-től 1872 február 8-ig letartóztatásban volt Piper Nikaljedín szabadlábra helyeztetett.)

(A fentismertetett okiratok az Erdélyi Hírlap 1924. évi április 20-iki számában közöltettek.)

Csikmegyében, ebben a tiszta székely vármegyében, ahol németek soha sem laktak, románok is kevesen, egy régi 1868-beli hirdetmény került most a nyilvánosságra. A hirdetményben az erdélyi kir. főkormányzéseknek a marhavész elleni 17619/868. sz. körrendeletét tétetett közzé hasábosán három nyelven: magyarul, németül és románul.

Magyar nyelvű szövege így szól:

„17619/868. ő császári és apostoli kir. felsége, Erdély nagyfejedeleme és székelyek ispánja, legkegyelmesebb urunk nevében. A marhavész terjedése ötletéből a nagyszebeni cs. kir. főhadvezetőség által f. év augusztus 30-án 982. sz. a. kelt rendelettel a csikgyimesi veszteglő főintézetnél a szarvasmarhák, juhok és kecskék behajtása egyelőre betiltatott.

Mi is ezennel köztudomásra hozatik.

Az erdélyi főkormányzéseknek Kolozsvárott szeptember 7-én 868 tartott üléséből.“

A román szöveg a következő:

„In numile Maiestatei Sale c. si aps. Marele Principe alu Transilvaniei, Comitele secuiloru pregratiosului nostru Domnitoriu.

Din Causa latirei bőléi de vite suprema prefectura de arme Uarana au oprita cu ordinatiune dtto 30 Aug. a. c. No 982 introduce reá si toate miscarea viteloru comute maré oiloru si capeloru pe vama. Csík-Gyimesului Despre ce cu acesta se face in publicu de stire.

Din sedintia reg Guvemu Transilvanu tienuta la Clusiu in 9. Septembre 1868.“

A most idézett körrendelettel bizonyítva látjuk azt, hogy már az erdélyi főkormányzések is figyelemmel volt a három erdélyi nemzet anyanyelvére s hirdetményeit mindhárom nyelven közzétette.

Mint különösen jellemző ténynt említjük meg azt, hogy „Kolozsvár“ neve a magyar szövegben magyarul, a németben „Klausenburg“-nak s a románban „Clusiu“-nak van írva.

A kolozsvári kir. bíróságok sem kifogásolták a román nyelvű iratokat, sőt hivatalos közegtől is elfogadták azt, amint a következő hivatalos irat bizonyítja:

A Kolozsvár tőszomszédóságában fekvő Felek község zsidó községi bírása 1870 május 15-én a községi elöljáróság nevében az alábbi hivatalos jelentést intézte a kolozsvári járási bírósághoz:

„Laudata Judecatorie Singulare!

In ziua de 10 luni curinte a. c. sara la 9 ore Marcan Simion lui Solovestru din Comuna Feleacu au batuta pre Maian Toader din acesta Comuna, incatu din bataia acesta astedin in 15 Maiu 870 la 10 ore batuluândi muritu. Criminalistulu sa tramiscu cu paza la

Spectatulu officisi processualu in urma unei prea Stimata ordinatiune astediu primita i ora p. m. Laudata Judecatorie Singulars ca foru incuisitorie este rugata deauna a interprinde incuisitiunea, si a face dispusetiune pentru mmomentarea nenorocitului mortu. Officiulu Comunale Feleacu in 15 Maiu 1870 (Zsidóbetűs aláírás) Sehia Stem jude Comunalu prin fetiliora“.

A fenti hivatalos írás magyarul így hangzik:

„Tisztelt Egyes Bíróság! Folyó évi május hó 13-ik napján este 9 óraker Marcan Simion Solovestru fia, Feleacu községből fejbeütötte Maian Teodort, ki ugyanebben a községben lakik s aki az ütés következtében 1870 május 15-én délelőtt 10 óraker meg is halt. A bűnöst ör kísérete mellett a fenti tisztelt hivatalhoz egy alázatos jelentéssel együtt ma délben egy óraker átküldöttük. A tisztelt egyes bíróság, mint vizsgáló fórum kéretik, hogy hajtsa végre a vizsgálatot és tegyen intézkedést a szerencsétlen halott eltemetésére. Községi hivatal Feleac, 1870 máj. 15. Sechio Stem községi bír. per Fetiliora.“

Az irat hátlapján a járásbíróság iktató hivatalának következő feljegyzése látható: „Ad N0381/870. bf. Vétetett, 1870 május 16-án Sz. 82. bűnf.“

A „Brassói Lapok“ 1924. évi január 6-iki számában egy bírósági jegyzőkönyvnek a fényképmásolatát láthatjuk, amely a Nicolai Penciu felperes és George Stoica alperes között 50 fr. s jár. iránti peres ügyben létrejött bírósági egyezséget tartalmazza. A jegyzőkönyvet a sárkányi m. kir. járásbíróság előtt 1872 szeptember 16-án vették fel II. 538/872. sz. irattári jel alatt. A jegyzőkönyv „Protocolu de Pertractare“ címet viseli, tisztán román szövegű nyomtatványnak, román szöveggel történt kitöltésével vétetett fel s ezzel az is igazolva van, hogy nem szórványos esetről van szó, hanem a járásbíróság románnyelvű nyomtatványokat rendszeresen használt.

A kolozsvári „Ellenőr“ 1935. évi májusi számában egy 1874-ben kiállított okiratot közölt, egy hivatalos nyugtát, amely román nyelven van kiállítva. A nyugtát a naszódi hatóság részére „Kocsis“ Dávid állította ki s arra Perényi naszódi alkapitány románnyelvű kiutalással vezetett záradékot.

íme a nyugta és a záradék szövege:

„No. 81 1874 Erog. 27/1. 1873 Cuitantia. 1 kr. és 12 kr. bélyeg. Despre 21 fi. v. a. serie douadieci si unu floreni valuta austriaca cári subscisusu e amiu primitu in ziua de astadi dela Magnificentia Die Vicecapitanu Districtuale de in solutiunile de drumu depre anulu 1873 pentru 14 table colorite cu negru aplicande la capetele poduriloru despre ce prin aceasta cuitezu. NSsaudu in 19. Fauru 1894. Kocsis David tshler. Pentru 2X fi. v. a. Ca martori, Zaharie Cotariu ss. Georgiu Mihitiu ss. ... platisca din solutionile de dnun (L. S.) Perényi.“

Az új-radnai községi előljáráóság hivatalos ügykezelésében még 1896-ban, sőt azután is, románnyelvű nyomtatványokat használt s ítéleteit is román nyelven hozta meg.

Ezt igazolja az 1896 június 19-én felvett alábbi szövegű „Jegyzőkönyv“:

„No 46/896. x ft. 12 kr. okmánybélyeg.

Protocolu din 19. Juniu 1896. Susceputu la judecatoria comunitatii Rodna noua in cauza de certa a lui Leon Anka din Uj Radna

contra Filip Nastazisiu din Uj Radna pto 5 ft.“ Present!: subscriii. La incusa protocolara de pres 19/VI. 896. sa ordonatu spre pertractare acestei cauza ziua de infatisoara de astazi care prezentandu pãr^ile litigante, si dupã care a?cultãndu se si luãndu se in consideratiune toate dovezile aduse inainte sa emanatu si publicatu dupa cea mai buna stiinfa si cunostinfa urmatoarea.

Sentinta:

Incusatul Filip Nastazisiu din Rodna Noua de oarece nu reconstituit a fi dator cu suma de sus, incusa lui Leon Anca sa respingea?i se trimite acest. Protocol Onoratei Judecatorie in Rodna. Anca Leon insina recursul. Protocolul dup cetire explicare?i aprobare se inchide si subscrie. D. o. m. s. Alexa Sajgó m. p. Textul sigilului: Beszterce-Naszód megye Uj-Radna község: „Tiparit C. Orendi Bistrita. Depozit la F. Solzenberg.“

A fentiekben szóról-szóra idézett hivatalos irat rövid tartalma az, hogy Uj-Radna községi bírósága Leon Anca felperesnek Filip Nastazisiu elleni 5 ft. s jár. iránti keresetét elutasítja s az ügyet felperes fellebbezése következtében átteszi a radnai kir. járásbírósághoz. E száraz perbeli adatokon kívül a nyomtatvány azt is tanúsítja, hogy az „C. Orendi Bistritai“ nyomdász műhelyében készült s a nyomtatványok F. Solzenberg raktárában szerezhetők be.

E két utóbbi megjegyzés azt igazolja, hogy Radnán s a beszterce-naszódmegyei többi községekben rendszeresen és állandóan használták e román szövegű nyomtatványokat, máskülönben nem tartottak volna belőlük raktárt.

Ez ügyiratból azt is láthatjuk, hogy a járásbírósághoz ez a románnyelvű jegyzőkönyv és ítélet tétetett át s ennek dacára a járásbíróság bizonyára elintézte az ügyet.

Beszterce-Naszód vármegye sófalvi körjegyzőségének egy 1911 október 21-én kelt halottkémi jelentését közöljük, amelyet a körjegyző a járásbírósághoz terjesztett be. E jelentés magyar, német és románnyelvű nyomtatványon, a román szöveg románnyelvű kitöltésével készült s a magyar kir. járásbíróság azt elfogadta és elintézte. Az okirat így szól:

SELEJTEZÉSI HATÁRIDŐ 10 ÉV
község előljáróságához.
HALOTTKÉMI JELENTÉS
halálesetről.
SÓFALVI KÖRJEGYZŐSÉG
Érkezett 1911 X/21.
F. 32. szám. Melléklet
Előszám: Utószám:

An den

Gemeindevorstand
ANZEIGE
des Totenbeschauers über den Todesfall de(s)r

Kir. Járásbíróságnak a Nemleges haláleset felvételi ív beterjesztése

1911 október 22.

Nagy in Bilak

Catra

Antistia comunala

RAPORTUL

inspectorulm de marti preste casul de moarte a Maria Fritsch

Jelentem, hogy éves házas, nőtlen

özvegy, hajadon

.....utcasz. a. házban folyó évi

hón meghalt.

Kelt.....

halottkém.

Hiermit zeige ich an, dass Jahre alt

verheiratet, ledig

verwitwet, Mädchen, in der..... Gasse, Hausnummer...

wohnhaf, am i. J. gestorben ist

..... am 19...

Totenbeschauer.

*Prin aceasta raportez, ca Fritsch Maria de 59 ani batran, vaduv
june . cu locuinta in strada din mijlocu numarul casei 74 a murit in 20
október anul eurem.*

Au ramas fii sai Maritzi, Otto, Honi, Matilde, Jozef si Gusti.

Dat in Bilak 21. Oktober 1911.

Somfelean Konrad

inspectorul de marti.

. A megfelelő jelzés meghagyandó, a többi pedig törlendő.

Die entsprechenden Bezeichnungen sind zu lassen, die anderen
durchzustreichen.

Insemnarile corespunzătoare sunt a se lasa, celelalte a se sterge.

A cursiv-szedésű szavak a nyomtatványban kézírással írtak be.

Ebből a dokumentumból látható, hogy a magyar hatóságok a világháború kitörése előtt nem egészen három évvel is használtak nem magyarnyelvű nyomtatványokat s a kir. járásbíróságok is elfogadták s elintézték azokat.

Ezek után joggal kérhetjük tehát, hogy ma, a gyulafehérvári határozatok, a kisebbségi szerződések s a Wilson-féle elvek elfogadása s fennen hirdetett alapelvei után Románia mivel magyarázza meg a magyar anyanyelv ellen folytatott lélekgyötrő, irtó hadjáratát!

PAPP JÓZSEF